

YKS-TÜRKÇE

EYLEMLER (FİİLLER)-3

FİİLDE ÇATI

ORDU
ÖDM

FIİLDE ÇATI

Fiillerin nesne ve öznelerine göre gösterdiği özelliklere çatı denir.

Buna göre fiilde çatı konusu,

"nesne-yüklem ilişkisi" ve

"özne-yüklem ilişkisi" olmak üzere iki bölümde incelenir.

ÇATI

a. Nesne-Yüklem İlişkisi

b. Özne-Yüklem İlişkisi

1. Geçişli Fiiller
2. Geçişsiz Fiiller
3. Oldurgan Fiiller
4. Ettirgen Fiiller

1. Etken Fiiller
2. Edilgen Fiiller
3. Dönüslü Fiiller
4. İşteş Fiiller

A. NESNE-YÜKLEM İLİŞKİSİNE GÖRE FİİLLER

1. **Geçişli Fiiller:** Nesne alabilen fiillerdir.

Kapıyı hızlıca açtı.

(Belirtili Nesne)

Yüklem

Geçişli fiiller iş-kılış anlamlı fiillerdir.

Ne-neyi-kimi sorularına cevap verir.

Çok güzel şiir okuyor.

(Belirtisiz Nesne)

Yüklem

2. **Geçişsiz Fiiller:** Nesne alamayan fiillerdir.

Karnı doydu.

özne

Yüklem

Kardeşim ağlıyor.

özne

Yüklem

Geçişsiz fiiller durum anlamlı fiillerdir.

AKLINDA BULUNSUN...

Bazı cümlelerde yüklem geçişli olduğu hâlde nesne kullanılmayabilir.

Öğretmen yarın anlatacak.

Neyi? Sorusuna cevap verdiği için geçişlidir.(konuyu)

3. Oldurgan Fiiller: Geçişsiz bir fiilin “-(ı)r, -(ı)t, -dır” eklerinden biriyle geçişli hâle getirilmesiyle oluşan fiillerdir.

Karnını iyice doyurdu.

Doy-ur /ağla- t
Gsiz. Oldur- Gsiz. Oldur-

Kardeşini durmadan ağlatıyor.

4. **Ettirgen Fiiller:** Geçişli bir fiilin “-(ı)r, -(ı)t, -dır” eklerinden biriyle tekrar geçişli yapılması yani geçişlilik derecesinin artırılmasıdır.

Öğretmen öğrenciye tahtayı sildirdi.

Öğrencilere kitap okutmalıyız.

Ettirgen çatıda işi başkasına yaptırma anlamı da vardır.

AKLINDA BULUNSUN... Bir fiilin geçişlilik derecesi birden fazla artırılabilir

Çarşıdan sebze ve meyve aldırttı.

-dır-t iki ettirgenlik eki almıştır.

BİL BAKALIM?

Zil, bu ders geç çaldı. (Geçişsiz)

Eve giren hırsız kolyeyi çaldı. (Geçişli)

Bugün Çamlıca'da gezdik. (Geçişsiz)

Ayasofya'yı dün birlikte gezdik. (Geçişli)

B. ÖZNE-YÜKLEM İLİŞKİSİNE GÖRE FİİLLER

1. **Etken Fiiller:** Etken çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yüklemde belirtilen işi yapan gerçek özne bulunur. (çatı eki almaz.)

Nedense sana çok güveniyor. (gizli özne/o)
yüklem

Uçak giderek alçalıyordu.
Özne yüklem

DIKKAT!!!

Gizli özne de gerçek öznedir.

2. Edilgen Fiiller: Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yüklem “-(ı)l, -(ı)n” çatı eklerinden birini alır. Yüklemde belirtilen işi yapan gerçek özne yoktur. Yapılan işten etkilenen ögeye sözde özne denir.

Mektup yazıldı.

Sözde özne yüklem

Sınıflar temizlendi.

Sözde özne yüklem

AKLINDA BULUNSUN...

Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde sözde özne de bulunmayabilir.

AKLINDA BULUNSUN...

Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde özne "... tarafından ve ...-ce" biçiminde dolaylı olarak da verilebilir. Böyle öznelere "örtülü özne" adı verilir.

DİKKAT!!! Örtülü özne cümlede öge olarak zarf tümleci olur.

3. Dönüştü Fiiller: Dönüştü çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yüklem “-(ı)l, -(ı)n” çatı eklerinden birini alır. Yüklemde belirtilen işi yapan gerçek özne bulunur. Özne işi yapar ve yaptığı işten etkilenir.

Kardeşi askere yazılmış.

Özne

yüklem

Babam, sabahtan beri söyleniyor.

Özne

yüklem

4. İşteş Fiiller: İşteş çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yüklem "-(ı)ş" çatı ekini alır. Yüklemde belirtilen işi yapan birden çok özne vardır. İş **birlikte** ya da **karşılıklı** yapma anlamı vardır.

 Çocuklar bağrışıyorlar. Selamlaşıp geçiştik.
 BIRLIKTE Mahalle ardında ağlaştı. KARŞILIKLI Arkadaşıyla vedalaştı.

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Çatı özelliği isim cümlelerinde aranmaz!

Öğretmenimiz çok başarılıydı. (yüklem isim çatı özelliği yok.)

AKLINDA BULUNSUN...

İşteşlik eki almadan bu anlamı taşıyan eylemler de vardır. Bunlar, anlamca işteş fiillerdir.

*İki ülke yıllarca savaştı.

*Arkadaşıyla barışmış.

*Pehlivanlar güreşiyor.

BİL BAKALIM?

Uçurtma yere güzelce indi. (etken çatı)

Çocuk, yatmadan yıkandı. (dönüşlü çatı)

Sınıf, bayraklarla süslendi. (edilgen çatı)

Kadın düğün için süslendi. (dönüşlü çatı)

Kelebekler, birdenbire uçtu. (işteş çatı)

Hayatta çalışmaktan hiç korkmadım ama yaşlanmak zor iş. Her gün yeniden kurulan dünyaya biraz daha eskimiş olarak uyanıveriyor kendi içinde insan.

Bu parçayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) İsim ve fiil cümleleri vardır.

B) Tezlik fiili kullanılmıştır.

C) İsimden fiil yapan ek vardır.

D) Geçişli yüklem vardır.

E) Dönüştürme zamiri kullanılmıştır.

Cevap:D

(2017-YGS)